

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่จะชี้วัดความสำเร็จ และความล้มเหลวขององค์การในการปฏิรูประบบการศึกษาไทย เป็นบุคคลสำคัญในการเปิดมิติใหม่ของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (เกษมา วรวรรณ ณ อุรุทยา, 2542, หน้า 3-7) บุคคลที่มีความสำคัญในทุก ๆ ระดับของสังคม คือ บุคคลที่เป็นผู้นำ ผู้นำเป็นผู้มีความสำคัญต่อการอยู่รอด สวัสดิภาพของสังคมและประเทศชาติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545) การศึกษาแบบผู้นำทำให้ผู้บริหาร หรือผู้นำมีทางเลือกในการใช้แบบผู้นำเหมาะสมกับบุคลิกภาพ คุณลักษณะและประสบการณ์ของคนตลอดจนเหมาะสมกับสถานการณ์ ถ้าผู้นำใช้แบบผู้นำของตนได้เหมาะสม จะส่งผลต่อขวัญกำลังใจ และประสิทธิภาพการทำงานของผู้นับตาม (อาคม วัตรโสง, 2547, หน้า 24) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นคนที่มียุทธศาสตร์มากที่สุดในกิจการทั่วไปของโรงเรียนความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของสถาบันการศึกษาอยู่ที่วิธีการที่จะบริหาร และสั่งการของผู้บริหารและสั่งการของผู้บริหารในสถานศึกษา เนื่องจากตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาเป็นตำแหน่งที่สำคัญในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงได้รับการนับถือในฐานะผู้นำการศึกษา หรือผู้นำการบริหาร ได้มีความพยายามในอดีตเพื่อวิเคราะห์เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของผู้อำนวยการในบริบทต่าง ๆ บริบทที่แพร่หลายที่สุดได้แก่บริบทภาวะผู้นำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล และความเหมาะสมของการบริหาร (ชาญชัย อาจินสมาจาร, ม.ป.ป., หน้า 46) ผู้นำการบริหารยุคใหม่จะต้องกำหนดนโยบายการบริหารและหลักการการทำงานให้บรรลุเป้าหมายโดยอาศัยความร่วมมือของผู้อื่นนั้นต้องใช้มาตรฐานเดียวกัน ผู้นำมิใช่เป็นเพียงผู้นำการบริหารเท่านั้นแต่ควรเป็นผู้นำที่มีภาวะความเป็นผู้นำสูง ถ้าที่ที่จะเป็นผู้นำ และถ้าที่ที่จะตัดสินใจพัฒนาจริยธรรมคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับข้อความที่ว่า ผู้นำที่ปราศจากภาวะผู้นำก็มีผู้นำ (A leader without leadership is not leader) (พิเชษฐ วงศ์เกียรติขจร, 2553, หน้า 36)

เลวิน, ลิพพิท และไวท์ (Lewin, Lippitt & White, 1939, pp. 271-272) ได้จำแนกผู้นำออกเป็น 3 แบบ คือ ผู้นำแบบอัตตาธิปไตย (Autocratic Leader) ทำงานโดยยึดตนเองเป็นหลัก ชอบการบังคับบัญชา สั่งการ ชอบใช้อำนาจ ไม่กระจายอำนาจให้แก่สมาชิก ควบคุมพฤติกรรมและความคิดของสมาชิก ผู้นำเป็นผู้กำหนดบทบาทของสมาชิกและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจน้อยมาก การตัดสินใจส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับผู้นำไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ

ปัญหาหรือนโยบาย ผู้นำแบบอัตตาธิปไตยไม่มีแผนการทำงานที่แน่นอนขึ้นอยู่กับอารมณ์และความพอใจของผู้นำเป็นหลัก

ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leader) ผู้นำแบบประชาธิปไตย ดำเนินงานโดยยึดหมู่คณะเป็นหลัก อาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การกำหนดนโยบายการปฏิบัติงาน การแก้ปัญหา และการประเมินผลการปฏิบัติงาน ผู้นำจะไม่ตัดสินใจเอง โดยผลการเขาจะเป็นผู้ประสานทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดการตัดสินใจ ผู้นำแบบประชาธิปไตยจะช่วยส่งเสริมสร้างสมาชิกให้มีความรับผิดชอบ มีความสามัคคี มีวินัย และมีขวัญกำลังใจในการทำงาน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นไปในทางบวก มีความเคารพ ศรัทธา ซึ่งกันและกัน ผู้นำแบบประชาธิปไตยจะยกย่องและชื่นชมสมาชิกด้วยเหตุผล ไม่มีอคติ ผู้นำแบบประชาธิปไตยจะมีความเจริญก้าวหน้า โอกาสที่จะล้มเหลวแต่อย่างไรก็ตามผู้นำแบบประชาธิปไตยมีข้อเสียอยู่บ้าง และผู้นำแบบตามสบาย (Laissez – Faire Leader) (Lewin, Lippitt & White, 1939, pp. 275-277) คำว่า “laissez – Faire” เป็นคำในภาษาฝรั่งเศส มีความหมายว่า การให้อิสระแก่บุคคลกระทำการใด ๆ ตามที่เขาปรารถนา แบบผู้นำตามสบาย จึงหมายถึง ผู้นำที่ให้อิสระแก่สมาชิกอย่างเต็มที่ในการตัดสินใจ การปฏิบัติงานทุกอย่างขึ้นอยู่กับสมาชิกว่าจะเอาอย่างไร ผู้นำจะไม่เข้าไปก้าวก่าย ผู้นำเป็นเพียงผู้ผ่านเรื่องหรือคอยดูว่าสมาชิกทำอะไรกันเท่านั้น ผู้นำจะแสดงบทบาทและอำนาจหน้าที่ของตนน้อยมาก นอกจากนี้ผู้นำแบบตามสบายยังชอบแยกตัวออกจากกลุ่ม จะเข้าร่วมกลุ่มเฉพาะกลุ่มเรียกร้องเท่านั้น องค์การที่มีผู้นำตามสบาย สมาชิกจะขาดสิ่งยึดเหนี่ยวขาดจุดหมาย ขาดระเบียบและรูปแบบในการปฏิบัติงาน สมาชิกจะมีความสับสน กังวล ขาดความมั่นใจ และขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ องค์การที่มีผู้นำแบบตามสบาย จึงเสมือนไม่มีผู้นำ เพราะสมาชิกจะเป็นผู้เลือกงาน เลือกวิธีทำงาน และประเมินผลงานกันเองตามที่เขารู้สึกอยากทำ ผู้นำแบบตามสบายจะนำองค์การให้ประสบผลสำเร็จได้ยาก การบริหารงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำสูงในหลาย ๆ ด้าน เช่น การตัดสินใจ วิสัยทัศน์ ความเชื่อมั่นและศรัทธาผู้นำ การมีปฏิสัมพันธ์ อิทธิพลเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารทุกคนต้องมี และทำให้เกิดผลกับผู้บริหารเอง ให้มากที่สุด จึงจะบริหารจัดการองค์การได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ เพื่อจะนำผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลกับผู้บริหารงาน ให้เป็นไปตามที่ผู้ปฏิบัติงานต้องการและใช้ในการวางแผนคัดเลือก และอบรม เพื่อให้ได้รูปแบบภาวะผู้นำที่เหมาะสม

จากสภาพปัญหาที่ผ่านมา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษายังขาดภาวะผู้นำ ขาดประสบการณ์ จะบริหารงานโดยอาศัยอำนาจตามขอบเขตหน้าที่ที่ระบุตามกฎหมาย หรือข้อกำหนดเท่านั้น การบริหารโรงเรียนสังกัดเมืองพัทยาพบปัญหา อุปสรรคหลายประการ ได้แก่ บุคลากรที่รับผิดชอบ งานด้านบุคลากรมีน้อย การส่งเสริมบุคลากรด้านวิชาการให้ได้รับการศึกษาดูงานน้อย ขาดการนำ ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานมาปรับใช้ ความเชี่ยวชาญของบุคลากรในการบริหารบุคคลมีน้อย การบรรจุ โอน-ย้าย มีความล่าช้าทำให้การปฏิบัติงานไม่ต่อเนื่อง การบริหารงานสารสนเทศ ด้านบุคลากรไม่เป็นระบบเท่าที่ควร การโอนย้ายของพนักงานครู มีอัตราสูง บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในงานธุรการในสำนักงานการศึกษามีจำนวนน้อย พื้นที่ในแต่ละโรงเรียนมีจำนวนจำกัด ไม่สามารถขยายอาคารสถานที่ได้เพียงพอต่อจำนวนของนักเรียน แบบอาคารที่ได้รับการอนุมัติ ก่อสร้างไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของเมืองพัทยา โรงเรียนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมในการจัด การศึกษาไม่หลากหลาย นักเรียนโรงเรียนในสังกัดเมืองพัทยาได้รับการพัฒนาไม่ทั่วถึง การประสานงานระหว่างโรงเรียนและสำนักงานการศึกษาขาดความชัดเจน และขาดการพัฒนาบุคลากร ทางด้านการเงินและพัสดุแก่ครูที่ได้รับมอบหมายอย่างต่อเนื่อง (กองการศึกษาเมืองพัทยา, 2555) ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับการบริหารบุคคลเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดโรงเรียนเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี จึงสมควรเน้นผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษาสอดคล้องกับ ธงชัย สันติวงษ์ (2541, หน้า 410) ที่กล่าวว่า ผู้นำที่ไม่มีความสามารถย่อมจะเป็นผู้ทำลายขวัญของผู้ใต้บังคับบัญชา และจะทำให้การทำงาน ขาดประสิทธิภาพ

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหาร โรงเรียนในสังกัดเมืองพัทยา ทำให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับนำไปสะท้อนภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามความรับรู้ของครูผู้สอน ซึ่งนำไปสู่ การปรับปรุง พัฒนา หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริหารให้สามารถบริหารงาน จนเกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์การทุกแห่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดโรงเรียนเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดโรงเรียนเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามเพศ วุฒิทางการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

คำถามในการวิจัย

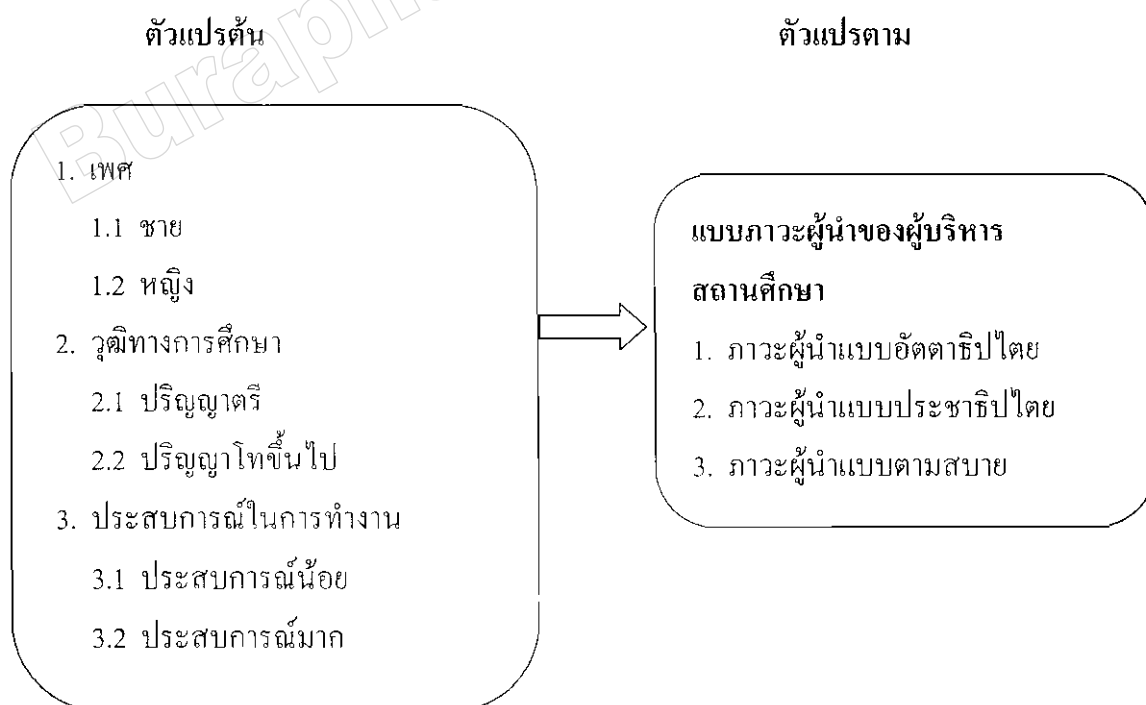
1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดโรงเรียนเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี อยู่ในระดับใด
2. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามเพศ วุฒิทางการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานของครูแตกต่างกันหรือไม่

สมมุติฐานการวิจัย

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามเพศ วุฒิทางการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดโรงเรียนเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ตามขอบข่ายของแบบภาวะผู้นำ 3 แบบ คือ ภาวะผู้นำแบบอัตตาธิปไตย แบบประชาธิปไตย และแบบตามสบาย ของเลวิน ลิพพิตต์ และไวท์ (Lewin, Lippitt & White, 1939, pp. 271-299) ซึ่งมีผลมาจากตัวแปรที่สำคัญ คือ เพศ วุฒิทางการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน ดังกรอบแนวคิดในการวิจัยในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ทำให้ทราบแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำของตน และเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารทุกระดับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนางาน คน ชุมชน ให้เกิดความร่วมมือกันและประสานงานกันเป็นทีมที่มีคุณภาพ เพื่อให้บังเกิดผลตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดโรงเรียนเมืองพัทยา 3 ด้าน ตามกรอบแนวคิด เลวิน ลิพพิตต์ และไวท์ (Lewin, Lippit & White, 1939. pp. 271-299) คือ ภาวะผู้นำแบบอัตตาธิปไตย แบบประชาธิปไตยและแบบตามสบาย โดยศึกษาตามการรับรู้ของครูและเปรียบเทียบ จำแนกตามเพศ วุฒิต่างทางการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

2.1. ประชากร ได้แก่ ครูของโรงเรียนสังกัดเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

จำนวน 11 โรงเรียน จำนวน 1,020 คน

2.2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูของโรงเรียนสังกัดเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, p. 608) สุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยกำหนดเพศในการสุ่มได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 28 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่

3.1.1 เพศ ประกอบด้วย

3.1.1.1 เพศชาย

3.1.1.2 เพศหญิง

3.1.2 วุฒิต่างการศึกษา

3.1.2.1 ปริญญาตรี

3.1.2.2 ปริญญาโทขึ้นไป

3.1.3 ประสบการณ์ในการทำงาน

3.1.3.1 ประสิทธิภาพน้อย

3.1.3.2 ประสิทธิภาพมาก

3.2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

3.2.1 ภาวะผู้นำแบบอัตตาธิปไตย

3.2.2 ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย

3.2.3 ภาวะผู้นำแบบผสมผสาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถที่จะใช้อิทธิพลของผู้นำ หรือผู้ที่มิภาวะผู้นำเป็นผู้ชักนำใจชี้แนะ ใช้อิทธิพลหรืออำนาจที่มีอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้หรือกระตุ้นหรือชี้แนะให้เพื่อนร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาให้ยินดี เต็มใจ พร้อมใจ ยินดีในการกระทำการให้มีความกระตือรือร้นหรือร่วมดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ผู้นำต้องการ หรือตามที่ผู้นำต้องการให้มีพฤติกรรมไปในทิศทางที่เขาชี้แนะในการทำงานหรือ ดำเนินกิจกรรมที่ผู้นำนั้นรับผิดชอบหรือตามที่ผู้นำนั้นต้องการ

1.1 ภาวะผู้นำแบบอัตตาธิปไตย หมายถึง ผู้นำที่แสดงการมีอำนาจเป็นผู้นำในการบริหารงาน มีความเชื่อมั่นในตนเอง ให้ผู้ร่วมงานเห็นถึงความเฉลียวฉลาดและสมรรถภาพอย่างสูงในการทำงาน มีจุดยืนที่ชัดเจน คอยดูแลตรวจสอบการทำงานที่ผิดพลาด ให้การยอมรับนับถือผู้ร่วมงานเมื่อทำงานได้ดี ให้ความสำคัญต่อผู้ร่วมงานเป็นรายบุคคลมากกว่าในฐานะที่ผู้ร่วมงานเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาคนหนึ่งเท่านั้น ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อความก้าวหน้าของผู้ร่วมงานเป็นรายบุคคล และเป็นผู้กำหนดบทบาทของสมาชิก และวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

1.2 ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย หมายถึง ผู้นำที่ประพฤติตนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความภาคภูมิใจ กระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความกระตือรือร้น ให้ความสำคัญต่อความคิดและความเชื่อของผู้ร่วมงาน ทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้ร่วมงาน คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ตัดสินใจจะคำนึงถึงผลที่ตามมาทางด้านศีลธรรม และจริยธรรมให้กำลังใจแก่ผู้ร่วมงานอย่างเสมอภาคและต่อเนื่อง สร้างศรัทธาให้แก่ผู้ร่วมงาน กระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นแสดงวิธีการทำงานใหม่ ๆ ส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานมีการพัฒนาตนเองเสมอ รับฟังเรื่องของผู้ร่วมงานอย่างตั้งใจ ส่งเสริมสมาชิกให้มีความรับผิดชอบ สมาชิกให้ความรู้ ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ในการทำงานมองการณ์ไกลถึงความเป็นไปได้แบบใหม่ ๆ และใช้เวลาในการนิเทศและแนะนำแก่ผู้ร่วมงาน

1.3 ภาวะผู้นำแบบตามสบาย หมายถึง ผู้นำที่ปล่อยให้งานเกิดความผิดพลาดเสียก่อน จึงจะดำเนินการ ทำให้สมาชิกจะขาดสิ่งยึดเหนี่ยวขาดจุดหมาย ขาดระเบียบ และรูปแบบ ในการปฏิบัติงาน ให้อิสระแก่สมาชิกอย่างเต็มที่ในการตัดสินใจ ซึ่งสมาชิกจะเป็นผู้เลือกงาน เลือกวิธีทำงาน และประเมินผลงานกันเอง จะไม่มีแผนการทำงานที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับอารมณ์ และความพอใจ และขอแยกตัวออกจากกลุ่มจะเข้าร่วมกลุ่มเฉพาะกลุ่มเรียกร้องเท่านั้น

2. ผู้บริหารโรงเรียน พนักงานครู สังกัด โรงเรียนเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

3. ครู หมายถึง พนักงานครู สังกัด โรงเรียนเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

4. เพศ หมายถึง เพศของผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

ประกอบด้วยเพศชาย และเพศหญิง

5. ประสบการณ์ หมายถึง ระยะเวลาในการทำงาน โดยเริ่มนับตั้งแต่บรรจุแต่งตั้ง เป็นพนักงานครู จำแนกเป็น 2 ระดับดังนี้

5.1 ประสบการณ์น้อย หมายถึง ระยะเวลาในการบรรจุแต่งตั้งเป็นพนักงานครู น้อยกว่า 5 ปี

5.2 ประสบการณ์มาก หมายถึง ระยะเวลาในการบรรจุแต่งตั้งเป็นพนักงานครู ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป

6. วุฒิการศึกษา หมายถึง วุฒิการศึกษาของพนักงานครูใน โรงเรียนสังกัดเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

6.1 ปริญญาตรี หมายถึง พนักงานครูมีวุฒิกศษศึกษาดั้งแต่ระดับปริญญาตรี

6.2 ปริญญาโท หมายถึง พนักงานครูมีวุฒิกศษศึกษาดั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป

7. เมืองพัทยา หมายถึง หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ที่จัดตั้ง โดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2521 ตั้งอยู่ที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี